

چابهار، تنها بندر اقیانوسی ایران؛ نماد عزم ایران برای توسعه منطقه

بندر چابهار از دو زاویه می‌تواند بررسی شود؛ یکی از نگاه توسعه مناطق کمترتوسعه‌یافته که در آن دولت و ملت ایران برای توسعه منطقه جنوب شرقی ایران مصمم به ایجاد منطقه‌ای برخوردار برای قلمرویی است که «سواحل مکران» نام دارد. سواحل فراموش‌شده که چابهار نگین آن است و می‌رود که به سطحی قابل قبول از توسعه برسد و الگوی برنامه‌ریزی و آمایش سرزمین در ایران شود. دوم تبدیل چابهار به هاب لجستیکی برای ارتباط افغانستان و آسیای مرکزی به آب‌های بین‌المللی در کمترین فاصله و کارآمدترین ساختارهای لجستیکی و خدمات بندری.

علاوه بر آن «منطقه آزاد تجاری چابهار» به‌عنوان زیرساخت فعالیت‌های اقتصادی و تجاری آمادگی جذب و جلب سرمایه‌گذاری‌های خارجی را دارد و تحولات چشمگیری در تبدیل آن به یک منطقه فعال اقتصادی صورت گرفته است. در این میان همکاری‌های هندوستان با ایران برای ایجاد زیرساخت‌های بندری و راه‌آهن در چابهار جهت برقراری ارتباط با افغانستان منجر به امضای توافق‌نامه سه‌جانبه ایران، هندوستان و افغانستان شده که آینده‌ای روشن را پیش‌روی منطقه ترسیم کرده است. هندوستان و افغانستان به‌عنوان دو شریک استراتژیک برای برقراری ارتباط با یکدیگر با برخی دشواری‌ها از سوی کشور واسطه یعنی پاکستان روبه‌رو هستند، به همین سبب آنها با بررسی‌های همه‌جانبه به این نتیجه رسیده‌اند که از کوتاه‌ترین فاصله قابل دسترس با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و آن ایران است که نقطه تلاقی آن در بندر چابهار تعیین شده است. در این بازی هر سه طرف موافقت‌نامه وارد یک بازی برد-برد شده‌اند. در شمال غربی افغانستان معادن ارزشمندی وجود دارد که امکان استخراج و بهره‌برداری از آنها در شرایط کنونی وجود ندارد.

دولت افغانستان برای بازسای کشور نیاز به درآمدهای خارجی دارد. ارزش مواد معدنی افغانستان چند هزار میلیارد دلار تخمین زده می‌شود. مواد معدنی حجم زیاد و ارزش کمتری دارند بنابراین برای صادرات آن نیاز به زیرساخت‌های راه‌آهن است. هندوستان خریدار مواد معدنی افغانستان است تا در صنایع خود مواد معدنی را به فراورده‌های معدنی تبدیل کند. ایران در این بین به‌عنوان نقطه‌ای کلیدی ایفای نقش می‌کند. راه‌آهن ایران-افغانستان از نقطه چابهار تا زاهدان و سپس تا زرنج با سرمایه‌گذاری ملی و با شراکت هند در حال ساخت است.

از دیگر سو اتصال راه‌آهن خواف (در استان خراسان) به هرات (در افغانستان) در آینده‌ای نزدیک به اتمام خواهد رسید و از دیگر سو راه‌آهن مزارشریف- هرات از سوی ازبکستان در دستور کار قرار گرفته و آماده سرمایه‌گذاری است. اینها همه نقشه راه آینده توسعه چابهار و منطقه است که تحولی اساسی در منطقه پدید خواهد آورد.

امتیاز چابهار برای افغانستان محصور در خشکی

عدم دسترسی مستقیم افغانستان به آب‌های آزاد، همواره یکی از موانع جدی توسعه این کشور قلمداد شده است و دسترسی به آب‌های آزاد برای این کشور تنها از مسیر دو همسایه شرقی و غربی یعنی پاکستان و جمهوری اسلامی ایران میسر است. بندر کراچی پاکستان، تاکنون تنها مسیر دسترسی افغانستان به آب‌های آزاد محسوب می‌شد اما به گفته مقامات افغانستان، نقض مکرر معاهدات امضاشده بین دو کشور از سوی پاکستان مانعی برای استفاده بهینه از بندر کراچی و توسعه روابط اقتصادی و تجاری کابل - اسلام‌آباد بوده است.

دولت افغانستان برای خروج از این انحصار، در جست‌وجوی راه‌های بدیل بوده است. بندرعباس از دیگر بنادر موجود در منطقه برای ترانزیت کالا به افغانستان و از افغانستان به مقاصد دیگر است اما با مطرح‌شدن چابهار و امتیازات چشمگیر آن، روزنه امید جدیدی به روی افغانستان گشوده شد. مشارکت و سرمایه‌گذاری هند در این بندر، جذابیت آن را برای دولت افغانستان افزون کرد. پس از امضای معاهده سه‌جانبه ایران - افغانستان - هند در زمینه بندر چابهار، اولین بخش از اسکله این بندر با حضور رئیس‌جمهوری اسلامی ایران

همچنین سه محموله از کمک‌های غیرنقدی هند به مقدار ۱۱۰ هزار تن گندم از بنادر هندوستان به مقصد این بندر و افغانستان، ارسال و در مراسم خاصی وارد افغانستان شد.

افغانستان محصور در خشکی است و بندر چابهار با موقعیت مناسب راهبردی تنها مسیر با ضریب امنیتی بالا برای اتصال و ورود به آب‌های آزاد اقیانوسی است. ترانزیت و صادرات کالاهای افغانستان از طریق چابهار به دلیل نزدیکی و همسایگی دو کشور دوست بسیار به‌صرفه و مفید است. ایجاد زیرساخت‌های لازم برای ترانزیت و صادرات در دستور کار دولت افغانستان است و به‌زودی عملیات اجرایی پروژه خط آهن مرز «میلک» ایران تا هرات افغانستان با سرمایه‌گذاری کشور هند آغاز خواهد شد.

افغانستان با سیستان و بلوچستان مرز مشترک دارد و این استان از گذشته دور میزبان افغان‌ها بوده است. فعالیت و ثبت ۱۳۰ شرکت از سوی تجار افغان در منطقه آزاد چابهار، نشان از اهمیت بالای این منطقه برای سرمایه‌گذاران کشور افغانستان دارد. چابهار یکی از راه‌های اتصال کشور افغانستان به آب‌های آزاد است و اولویت اصلی سرمایه‌گذاری در این منطقه با تجار و فعالان اقتصادی کشور دوست و همسایه است. پنج پروتکل و تفاهم‌نامه برای توسعه روابط اقتصادی و تجاری با افغانستان به امضا رسیده و ۵۰ هکتار زمین نیز برای سرمایه‌گذاری آن کشور در چابهار اختصاص یافته است.

با در نظر گرفتن همه ویژگی‌های بندر چابهار پیش‌کرانه‌ای به وسعت دریای عرب و اقیانوس هند به روی این منطقه گشوده شده است. پس‌کرانه آن استان‌های سیستان و بلوچستان، استان‌های خراسان جنوبی و استان خراسان رضوی در قلمرو ایران و افغانستان در شرق این کریدور و آسیای مرکزی در شمال این کریدور به شمار می‌روند که هم بازار مصرفی برای کالاها و هم صدور محصولات و مواد معدنی و انرژی می‌تواند باشد که جمعیتی بیش از صد میلیون را می‌تواند پوشش دهد.

سرمایه‌گذاری برای کشورهای دوست

آینده چابهار نویدبخش توسعه اقتصادی است. در عین حال کریدور چابهار-زاهدان-سرخس که در آینده، چابهار را از طریق ریل و جاده به افغانستان و آسیای مرکزی متصل می‌کند، در مبادلات منطقه‌ای از طریق راه‌آهن به هرات-مزار شریف-حیرتان به ازبکستان و قزاقستان و چین متصل می‌شود. همچنین می‌تواند نقش مکمل یا جایگزین در مواقع ضروری برای کریدور اقتصادی چین-پاکستان (CPEC) باشد.

از دیگر سو، بندر چابهار و کریدور محور شرق ایران در آینده توانایی همکاری با ابتکار «همکاری‌های اقتصادی منطقه آسیای مرکزی» (CAREC) داشته و شبکه‌های ریلی و جاده‌ای این مجموعه را از طریق جاده و ریل قلمرو ایران به بازارهای حوزه خلیج فارس و اقیانوس هند اتصال دهد.

مزایای چابهار و محور شرق در ایران نسبت به کریدورهای موازی برخورداری از امنیت کامل در قلمرو ایران است و مسیرهای به کار گرفته‌شده به دور از مناطق مناقشه‌برانگیز مانند کشمیر است که بین هند و پاکستان ممکن است انجام پروژه کریدور اقتصادی چین-پاکستان را با موانعی روبه‌رو کند. همچنین ناامنی موجود در بلوچستان پاکستان در حوزه گوادر ممکن است توسعه آن را با موانعی روبه‌رو کند.

سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های جمهوری اسلامی ایران در بندر چابهار اگرچه با همکاری هند و جلب سرمایه‌گذاری خارجی به پیش می‌رود؛ ولی عزم دولت برای پیشبرد توسعه‌ای این بندر و سواحل مکران است که بنا شده است در منطقه مکران شهرک‌ها و استقرارگاه‌هایی برای اسکان بیش از ۱۵۰ هزار نفر در برنامه ششم توسعه (۱۳۹۶-۱۴۰۱) ایجاد شود که زمینه‌ای جذاب برای سرمایه‌گذاری ملی و خارجی است. این شهرک‌ها با نقش خدماتی و ماهی‌گیری و گردشگری فرصت‌های مناسبی را پیش‌رو قرار خواهند داد. از این‌رو گاهی برخی مطالب درباره اتصال ریلی گوادر به چابهار از سوی پاکستان مطرح می‌شود که به گونه‌ای برای کنترل

فعالیت‌های هندوستان در چابهار ارزیابی می‌شود. هرچند احداث و تکمیل بندر گوادر از سوی چین می‌تواند آن را به پایگاه نظامی برای استقرار ناوگان دریایی-نظامی چین تبدیل کند؛ ولی ایران به فعالیت‌های نظامی خارجی در محدوده سرزمینی و آب‌های خود اجازه رقابت بین چین و هند را نخواهد داد و جمهوری اسلامی ایران در چارچوب قانون اساسی خود به هیچ پیمان نظامی ملحق نشده و نخواهد شد؛ بنابراین بندر چابهار یک منطقه آزاد تجاری است و امکان سرمایه‌گذاری و فعالیت اقتصادی برای کشورهای دوست را فراهم آورده است.

روزنامه شرق: دکتر بهرام امیراحمدیان- کارشناس مسائل بین‌الملل

